

УДК 373.2.016:510-027.22

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2021.1.4>

Олександра ЄМЧИК

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025

ORCID: 0000-0003-0261-8595

Бібліографічний опис статті: Ємчик, О. (2021). Використання «Дарів Фребеля» у процесі логіко-математичного розвитку дітей в різновіковій групі закладу дошкільної освіти. *Acta Paedagogica Volynienses*, 1, 23–27, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.1.4>

ВИКОРИСТАННЯ «ДАРИВ ФРЕБЕЛЯ» У ПРОЦЕСІ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ В РІЗНОВІКОВІЙ ГРУПІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Статтю присвячено визначенню та обґрунтуванню теоретичних основ використання дидактичних матеріалів Ф. Фребеля для логіко-математичного розвитку дітей у різновіковій групі закладу дошкільної освіти. Визначено, що основним моментом для математичного розвитку дошкільника є механізм опанування різними видами і формами діяльності, вміння проявити самостійність, ініціативність, творчість. Описано дидактичний матеріал «Дарів Фребеля» та його практичну цінність. Визначено вимоги до використання матеріалів та дидактичних ігор педагога в сучасному закладі дошкільної освіти в умовах різновікової групи у контексті логіко-математичного розвитку. Шляхом застосування логіко-математичних ігор з матеріалами Ф. Фребеля здійснюється індивідуалізація освітніх впливів на дитину. Це лежить в основі організації розвитку та освіти дітей у різновіковій групі закладу дошкільної освіти, побудови педагогічного процесу, що дозволяє врахувати індивідуальність дитини, її особисті переваги і одночасно досягти рішення пізнавальних завдань щодо кожної дитини, котрі стоять перед педагогом. Узагальнено, що будуючи роботу по навчанню дітей в групах дітей різного дошкільного віку за допомогою використання різного роду ігрових ситуацій, дидактичних ігор, ігрових вправ і завдань ми отримуємо практичний результат навчання та робимо діяльність дитини актуальнішою і значимішою для неї. Обґрунтовано високу значущість вивчення й подальшого впровадження в практику роботи з дітьми теоретико-методичної спадщини Ф. Фребеля – з проблеми активізації інтелектуального, пізнавального, логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку.

Ключові слова: логіко-математичний розвиток дітей дошкільного віку, логіко-математичний розвиток в різновіковій групі, «Дари Фребеля», логіко-математичні ігри з «Дарами Фребеля».

Oleksandra YEMCHYK

PhD in Pedagogy, Assistant Lecturer at the Department of General Pedagogy and Preschool Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli ave., Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0003-0261-8595

To cite this article: Yemchuk, O. (2021). Vykorystannia «Dariv Frebelia» u protsesi lohiko-matematychnoho rozvytku ditei v riznovikovii hrupi zakladu doshkilnoi osvity [Use of “Frobel’s gifts” in the process of logic-mathematical development of children in the razine group of the preschool education institution]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 1, 23–27, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.1.4>

USE OF “FROBEL’S GIFTS” IN THE PROCESS OF LOGIC-MATHEMATICAL DEVELOPMENT OF CHILDREN IN THE RAZELINE GROUP OF THE PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION

The article is devoted to the definition and substantiation of the theoretical foundations of the use of F. Frobel's didactic materials for the logical and mathematical development of children in different age groups of preschool education. It is determined that the main point for the mathematical development of the preschooler is the mechanism of mastering

different types and forms of activity, the ability to show independence, initiative, creativity. The didactic material "Gifts of Froebel" and its practical value are described. The requirements for the use of materials and didactic games of a teacher in a modern preschool institution in the conditions of different age groups in the context of logical and mathematical development are determined. By applying logic and mathematical games with the materials of F. Froebel, the individualization of educational influences on the child is carried out. This is the basis for organizing the development and education of children in different age groups of preschool education, building a pedagogical process that takes into account the child's personality, personal preferences and at the same time achieve cognitive tasks for each child facing the teacher. It is generalized that building work on teaching children in groups of children of different preschool age through the use of different game situations, didactic games, game exercises and tasks, we get a practical learning outcome and make the child's activities more relevant and meaningful to her. The high significance of the study and further implementation in practice of working with children of the theoretical and methodological heritage of F. Froebel – on the problem of activating the intellectual, cognitive, logical and mathematical development of preschool children is substantiated.

Key words: *logical-mathematical development of preschool children, logical-mathematical development in different age groups, "Froebel's gifts", logical-mathematical games with "Froebel's gifts".*

Постановка проблеми. На сучасному етапі в умовах дошкільної освіти високої актуальності й соціальної значущості набуває проблема індивідуалізації навчання, а також подальшого вдосконалення й оптимізації форм і методів навчання. Важливим аспектом даної проблеми є забезпечення не лише високої якості навчання й виховання дітей, але й створення оптимальних психолого-педагогічних умов для їх психічного, в тому числі – інтелектуального розвитку. Саме тому, проблема логіко-математичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку на всіх етапах розвитку освіти є однією з актуальних, так як розвиток у дітей логічного мислення є необхідною умовою розумового розвитку особистості. Основним моментом для математичного розвитку дошкільника є механізм опанування різними видами і формами діяльності, вміння проявити самостійність, ініціативність, творчість. Саме вдала комбінація логіко-математичного розвитку і соціалізації дітей дошкільного віку сприяє зміцненню дружніх відносин як всередині групового колективу, так і з дітьми з інших груп, особливо в умовах співіснування дітей неоднорідного дошкільного віку. Саме задля виконання цих вимог науковцями актуалізується створення розвивального освітнього простору в закладі дошкільної освіти за допомогою сучасних ігрових технологій, пошук та вивчення універсальних дидактичних матеріалів для логіко-математичного розвитку дітей усіх вікових груп.

Методична система Ф. Фребеля за результатами досліджень має надзвичайний потенціал у контексті реалізації цих завдань дошкільної освіти.

Аналіз актуальних досліджень. Різні аспекти теоретико-методичної системи Ф. Фребеля вивчали українські та зарубіжні учені: концепція гри у педагогічній системі Ф. Фребеля (О. Анісімова, Т. Василенко І. Каташинська); життєвий шлях та педагогічна спадщина Ф. Фребеля (З. Борисова, Є. Вільчковський), використання педагогічних ідей Ф. Фребеля у професійній підготовці фахівців дошкільної освіти (Н. Дем'яненко, Н. Голота, Л. Петухова, І. Прудченко, Н. Терещенко); інтеграція освітніх систем України та світу в контексті впровадження педагогічних ідей Ф. Фребеля (Л. Петухова, О. Полєвікова).

Учені сходяться у думці: рушійною силою розвитку Ф. Фребель вважав саморозвиток, що спонукає особистість до прояву себе у діяльності. Адже саме у діяльності і творчості гармонійно розвиваються і формуються можливості та здібності дитини. Важливий блок педагогічної системи педагога складає дидактичний матеріал [2, с. 112]. Це обумовлює високу значущість вивчення й подальшого впровадження в практику роботи з дітьми теоретико-методичної спадщини Ф. Фребеля – з проблеми активізації інтелектуального, пізнавального, логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку.

Формулювання мети статті та завдань. Мета статті полягає в узагальненні теоретичних основ використання дидактичних матеріалів Ф. Фребеля для логіко-математичного розвитку дітей у різновіковій групі закладу дошкільної освіти.

Для вирішення поставлених завдань використовувались теоретичні методи дослідження (аналіз фахової літератури з проблеми дослідження; вивчення та узагальнення психолого-

педагогічного досвіду українських і зарубіжних дослідників).

Виклад основного матеріалу статті. Дидактична гра – це активна діяльність з імітаційного моделювання досліджуваних систем, явищ, процесів. Головна відмінність гри від іншої діяльності полягає в тому, що її предмет – сама людська діяльність. У дидактичній грі математичного змісту основним типом діяльності є навчальна діяльність, яка вплітається в ігрову і набуває рис спільної ігрової та навчальної діяльності.

Для дидактичних логіко-математичних ігор характерна наявність завдання навчального характеру – навчальної задачі. Нею керуються дорослі, створюючи ту чи іншу дидактичну логіко-математичну гру, втілюючи її в цікаву для дітей форму.

Традиція широкого використання дидактичних ігор з метою логіко-математичного розвитку дітей, отримала свій розвиток в працях вчених і в практичній діяльності багатьох педагогів.

З найбільшою повнотою дидактичний напрямок представлений у педагогіці Ф. Фребеля. «Процес гри, стверджував Ф. Фребель, – це виявлення і прояв того, що спочатку закладено в людині богом». Через гру дитина, на думку Ф. Фребеля, пізнає божественне начало, закони світобудови і самої себе. Фребель Ф. надає грі й велике виховне значення: гра розвиває дитину фізично, збагачує її мовлення, мислення, уяву; гра є активною діяльністю для дітей дошкільного віку. Тому основою виховання й навчання дітей в дитячому садку Фребель вважав гру та вправи з різними матеріальними предметами [5, с. 101].

Основна відмінність закладу дошкільної освіти від сімейного виховання Ф. Фребель вбачав у спеціально організованому середовищі, в якому за допомогою зовнішніх предметів, які є збудниками внутрішнього досвіду дитини, відбувається вільна творча самодіяльність дітей, спрямована на їх саморозкриття. Саме такий підхід забезпечує пізнавальну активність дітей дошкільного віку, таку необхідну в сучасній математичній дошкільній освіті.

Вперше про навчання дітей дошкільного віку елементарним математичним уявленням заявив Ф. Фребель, розробивши першу в історії дошкільної педагогіки систему дидактичного матеріалу, покликану сформувати конкретні

уявлення про форми, величини, просторові та часові співвідношення, числа і рахунку в межах першого десятка. Ця система отримала назву «Дари Фребеля». Розробляючи дидактичний матеріал, науковець виходив із природних особливостей дітей дошкільного віку (рухливість, безпосередність, допитливість, прагнення до наслідування) і вважав, що для задоволення цих потреб необхідно організовувати заняття з однолітками в дитячому садку.

Набір матеріалів Ф. Фребеля складають «Дари»: неподільні («Перший дар» і «Другий дар») і ділені (з третього по шостий дар). «Перший дар» – дев'ять кольорових м'ячів з вовняних ниток дев'яти кольорів (червоний, оранжевий, жовтий, зелений, блакитний, синій, фіолетовий, білий, чорний). «Другий дар» – виконані з незабарвленого дерева куля, куб, циліндр, підвішені на перекладину. Дар доповнений глибокою тарілочкою для катання предметів, паличками і підвісами, які дозволяють побачити рух і зміни предметів. Третій, четвертий, п'ятий і шостий дари – нефарбовані дерев'яні куби, поділені від 8 до 27 частин; кожен куб покладений в окрему коробку з кришкою. При уважному вивченні методичного набору «Дари Фребеля» стає зрозуміло, що це перша дидактична розробка, призначена для послідовного ознайомлення дитини дошкільного віку з найпростішими геометричними формами. По суті, Ф. Фребель дав дитині найбільш прості і зручні тіла для ігор та будівництва, а його система стала основою діяльності, яку сучасна дошкільна педагогіка називає конструюванням.

Крім того, у методиці розвитку математичних уявлень Ф. Фребеля математичні уявлення дитина повинна отримати з раннього дитинства. Уявлення про форми, величини, просторові розміщення та кількісні числа, навички рахунку та лічби дитина опановує в діяльності – іграх і заняттях з дарами й різними матеріалами. Педагогіка Фребеля заперечує механічне навчання формам і числам.

Принцип саморозвитку Ф. Фребеля дозволяє дитині від початку відчувати свою значимість, бути самостійною. При вивченні проявів самостійності дітьми третього року життя в умовах діяльності, організованої педагогом, і вільної самостійної діяльності було визначено, що діти проявляють самостійні дії в 17 разів частіше й інтенсивніше в порівнянні з ситуацією

організованої педагогічної взаємодії, а отже тим інтенсивніше відбувається набуття дітьми досвіду логіко-математичної діяльності.

Чергове положення, що об'єднує педагогіку Ф. Фребеля і сучасний стандарт дошкільної освіти, – особистісно-орієнтований підхід. Він відбивається в методиці проведення занять Ф. Фребеля, головна мета яких – пізнання дитиною самої себе, своїх думок і почуттів, розкриття своїх здібностей. Шляхом застосування логіко-математичних ігор з матеріалами Ф. Фребеля здійснюється індивідуалізація освітніх впливів на дитину. Ця теза і лежить в основі організації розвитку та освіти дітей у різновіковій групі закладу дошкільної освіти, побудови педагогічного процесу, що дозволяє врахувати індивідуальність дитини, її особисті переваги і одночасно досягти рішення пізнавальних завдань щодо кожної дитини, котрі стоять перед педагогом.

Отже, не можна не погодитись з позицією О. Гриньової та О. Коротинської, що будуючи роботу по навчанню дітей в групах дітей різного дошкільного віку за допомогою використання різного роду ігрових ситуацій, дидактичних ігор, ігрових вправ і завдань ми отримуємо практичний результат навчання та робимо діяльність дитини актуальнішою і значимішою для неї. Розвиток логічних операцій мислення (аналіз, синтез, порівняння, класифікація, серіація) у дошкільників здійснюється більш успішно, якщо використовувати у своїй роботі з дітьми різні види дидактичних ігор, дотримуватися послідовність у навчанні дошкільнят способам дій, в процесі використання дидактичної гри надавати дітям самостійність, спонукати їх до творчої активності, а також знайомити батьків з методами і прийомами навчання дітей дидактичної гри в умовах сім'ї [1, с. 88]. Методичні розробки Ф.Фребеля щодо використання «Дарів» можуть суттєво полегшити роботу вихователя у цьому напрямі, коли фахівець отримує готові дидактичні матеріали та методичні вказівки по роботі з ними.

За висновками М. Замелюк, С. Міліщук, Л. Магдисюк, «інтеграція педагогічних ідей Ф. Фребеля у сучасну дошкільну освіту України та його ігрового набору «Дари» дозволила розширити можливості сприяння розвитку фізичних, інтелектуальних і індивідуальних якостей дітей, оскільки, робота з цим комплектом ство-

рює умови для організації спільної діяльності дорослого й дитини та самостійно-ігрової, продуктивної і пізнавально-дослідницької діяльності дошкільників» [3, с. 77], що є надзвичайно корисним у контексті індивідуальної та індивідуально-групової роботи з дітьми в різновіковій групі закладу дошкільної освіти. У процесі використання ігрового набору «Дари» Фребеля, вчені пропонують розробляти та застосовувати такі ігри для пізнавального розвитку, як «Що в мішечку?», «Віддзеркалення», «Будинок з кубів», «Назви геометричну фігуру», «Рахункові палички», «Запрошуємо в гості».

Досвід німецьких і польських педагогів досліджувала І. Філіппова. За результатами його вивчення можна дійти висновку, що «в процесі знайомства дитини з дарами потрібно притримуватися певних правил: замість висипаних дарів на столі, треба презентувати дітям дари спокійно, у певному порядку й цілісності, наприклад перевертаючи коробку на долоні, дістаємо делікатно покривку та показуємо як ціле у формі куба. Такого типу послідовність запобігає відчуттю дисгармонії. Взаємне слухання, уникнення хорових відповідей і цінність тиші – це також елементи, що будують спокій, концентрацію та порядок» [4, с. 269]. Такий ефект надзвичайно важливий у процесі логіко-математичного розвитку дітей різновікової групи як контрастного, так і суміжного комплектування, при організації групових та фронтальних форм математичної освіти.

Висновки. Положення фребельпедагогіки надзвичайно актуальні в особистісно-орієнтованій парадигмі сучасної дошкільної освіти. Згідно них всі педагогічні дії зосереджуються навколо максимального розкриття особистісного потенціалу та врахування індивідуальності кожної дитини. Слід наголосити, що в контексті логіко-математичної освіти, педагогічні ідеї Ф.Фребеля вимагають уважного опрацювання з метою використання у професійній діяльності вихователів та організаторів дошкільної освіти.

Слід зазначити, що саме видатному педагогу Ф. Фребелю належить ідея спеціальної підготовки фахівців для роботи з дітьми. Заслуга німецького вченого полягає у тому, що він перший організував спеціальну професійну підготовку педагогів. До програми спеціального навчання, розробленого ним входило: вивчення анатомо-фізіологічних особливостей

дітей та їхньої психіки, оволодіння методикою роботи з ними й організацією ігор та занять. Як бачимо, вимоги, які висувались до вихователів за часів діяльності Фребеля, та в умовах сьогодення майже не змінилися. Тому перспективу

подальших досліджень вбачаємо саме у вдосконаленні професійної майбутніх фахівців з дошкільної освіти до використання надбань фребельпедагогіки в умовах сучасного закладу дошкільної освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гриньова О.М. Коротинська О.П. Ідеї Ф. Фребеля в практиці роботи груп короткочасного перебування з активізації інтелектуального розвитку дітей старшого дошкільного віку. *Молодий вчений*. 2014. № 3(06). С. 87–90.
2. Денисенко Н., Бортнюк Т., Найт Н., Стасюк Д. Інноваційна педагогіка Ф. Фребеля через онлайн-сервіс «PREZI». *Інноватика у вихованні*. 2020. Вип. 11(2). С. 109–119.
3. Замелюк М.І., Міліщук С.О., Магдисюк Л.І. «Дари» Фребеля: психолого-педагогічний аспект. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ*. 2019. Вип. 2. С. 74–82.
4. Філіппова І.Ю. Психолого-педагогічне обґрунтування цінності використання фребелівських дарів у контексті сучасної соціалізації дитини: крос-культурний досвід. *Психологічні перспективи*. 2019. Вип. 33. С. 261–273.
5. Фребель Ф. Педагогические сочинения. Т. 2. Детский сад / пер. с нем. Н. Соколова. Книгоиздательство К. И. Тихомирова. 1913. 581 с.

REFERENCES:

1. Hrynova O.M. Korotynska O.P. (2014) Idei F. Frebelia v praktytsi roboty hrup korotkochasnoho perebuvannia z aktyvizatsii intelektualnoho rozvytku ditei starshoho doshkilnoho viku [F. Froebel's ideas in the practice of short-stay groups to enhance the intellectual development of older preschool children]. *Molodyi vchenyi*. No 3(06). P. 87-90. [in Ukrainian]
2. Denysenko N., Bortniuk T., Nait N., Stasiuk D. (2020) Innovatsiina pedahohika F. Frebelia cherez onlainservis «PREZI» [F. Froebel's innovative pedagogy through an online service «PREZI»]. *Innovatyka u vykhovanni*. No. 11(2). P. 109-119. [in Ukrainian]
3. Zameliuk M. I., Milishchuk S. O., Mahdysiuk L. I. (2019) «Dary» Frebelia: psykhologo-pedahohichnyi aspekt [Froebel's "Gifts": Psychological and Pedagogical Aspect]. *Psykhologo-pedahohichni osnovy humanizatsii navchalno-vykhovnoho protsesu v shkoli ta VNZ*. No. 2. P. 74-82. [in Ukrainian]
4. Filippova I. Yu. (2019) Psykhologo-pedahohichne obgruntuvannia tsinnosti vykorystannia frebelivskykh dariv u konteksti suchasnoi sotsializatsii dytyny: kros-kulturnyi dosvid [Psychological and pedagogical substantiation of the value of using Froebel gifts in the context of modern socialization of the child: cross-cultural experience]. *Psykhologichni perspektyvy*. No. 33. P. 261-273. [in Ukrainian]
5. Frebel F. Pedahohicheskye sochyneniya. T. 2. Detskyi sad [Pedagogical essays. T. 2. Kindergarten] / per. s nem. N. Sokolova. Knyhoizdatelstvo K. Y. Tykhomyrova. 1913. 581 s. [in Russian]